

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

(повне найменування закладу вищої освіти)

Навчально-науковий інститут фізико-технічних і комп'ютерних наук

(назва інституту/факультету)

Кафедра комп'ютерних систем та мереж

(назва кафедри)

СИЛАБУС

навчальної дисципліни

IoT технології для кіберфізичних систем

(вказати назву навчальної дисципліни (іноземною, якщо дисципліна викладається іноземною мовою))

обов'язкова

(обов'язкова чи вибіркова)

Освітньо-професійна програма – Комп'ютерна інженерія

Спеціальність 123 – Комп'ютерна інженерія

(шифр і назва спеціальності)

Галузь знань 12 – Інформаційні технології

(шифр і назва галузі знань)

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

(вказати: перший (бакалаврський)/другий (магістерський)/третій (освітньо-науковий))

НН інститут фізико-технічних і комп'ютерних наук

(назва факультету / інституту, на якому здійснюється підготовка фахівців за вказаною освітньо-професійною програмою)

Мова навчання – українська

(мова, на якій читається дисципліна)

Розробники: Воробець Георгій Іванович, доцент, завідувач кафедри КСМ, канд. ф.-м. наук

(вказати авторів (викладач (ів)), їхні посади, наукові ступені, вчені звання)

Профайл викладача (-ів) <https://csn.chnu.edu.ua>,
<https://csn.chnu.edu.ua/employees/vorobets-georgij-ivanovych/>

Контактний тел. + (38) 0372 50 94 32 (кафедра КСМ) – Воробець Г. І.

E-mail: g.vorobets@chnu.edu.ua

Сторінка курсу в Moodle <https://moodle.chnu.edu.ua/course/view.php?id=262>

Консультації *on-line/of-line: понеділок з 16.10 до 17.30*

1. Анотація дисципліни

Курс “ІоТ технології для кіберфізичних систем”, або інші назви - “ІоТ technologies for cyber physical systems”, “Технології Інтернету речей для кіберфізичних систем” – пропонується студентам магістратури спеціальності 123 – комп’ютерна інженерія для ознайомлення з сучасними підходами, методами і технологіями, які використовуються для створення інтелектуальних технічних екосистем на основі застосування потужних обчислювальних засобів у синергії з високотехнологічними фізичними об’єктами, пристроями, системами. Застосування кіберкомпоненти в широкому розумінні цього слова для обробки інформації та управління процесами і об’єктами дозволяє реалізувати складні екосистеми та забезпечити їх взаємодію з навколишнім світом при певній невизначеності фазової траєкторії їх функціоналу.

Даний курс розроблено в рамках Міжнародного Європейського проекту ALIoT “Розробка навчальних програм для магістрів і докторів філософії і тренінгів для промисловців” (2018-2020 рр.) за програмою ERASMUS+ KA2.

2. Мета навчальної дисципліни: формування необхідного рівня теоретичної і практичної підготовки студентів для глибокого розуміння особливостей кіберфізичних систем та технологій Інтернету речей як спеціалізованих комп’ютерних систем та мереж; здобуття нових теоретичних знань та практичних навичок самостійної наукової діяльності та розробки нових ідей у галузі ІоТ та CPS; оволодіння методами проектування, аналізу та синтезу інтелектуальних комп’ютерних систем.

3. Пререквізити. Для коректного розуміння і засвоєння матеріалу даного курсу слухачі повинні попередньо пройти курси: комп’ютерна логіка, комп’ютерна електроніка, комп’ютерна схемотехніка, програмування, методи цифрової обробки сигналів. Доцільно також мати певні уявлення з архітектури комп’ютерів, комп’ютерної графіки. Результати навчання за цим курсом потрібні при виконанні магістерської роботи.

4. Результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

4.1. Знати: основні принципи організації та функціонування екосистем ІоТ та CPS, моделі взаємодії фізичного і кібер простору в CPS, особливості обміну інформаційними потоками даних між шарами моделі CPS, методологію застосування системного підходу до аналізу і синтезу структур ІоТ та CPS, сучасне апаратне і програмне забезпечення для реалізації технологій ІоТ та CPS.

4.2. Вміти: аналізувати і синтезувати архітектуру та технічні рішення типових об’єктів і систем ІоТ та CPS, проводити експертну оцінку системи для пошуку оптимальних рішень її архітектури та забезпечення функціоналу, вибирати апаратне та програмне забезпечення для аналізу і синтезу об’єктів і систем ІоТ та CPS.

4.3. Набути компетентностей:

ЗК - загальних

- ЗК1. Здатність до адаптації та дій в новій ситуації.
- ЗК2. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.
- ЗК3. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.
- ЗК7. Здатність приймати обґрунтовані рішення.
- ЗК8. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

СК – фахових (спеціальних)

- СК1. Здатність до визначення технічних характеристик, конструктивних особливостей, застосування і експлуатації програмних, програмно-технічних засобів, комп'ютерних систем та мереж різного призначення.
- СК2. Здатність розробляти алгоритмічне та програмне забезпечення, компоненти комп'ютерних систем та мереж, Інтернет додатків, кіберфізичних систем з використанням сучасних методів і мов програмування, а також засобів і систем автоматизації проектування.
- СК4. Здатність будувати та досліджувати моделі комп'ютерних систем та мереж.
- СК5. Здатність будувати архітектуру та створювати системне і прикладне програмне забезпечення комп'ютерних систем та мереж.
- СК6. Здатність використовувати та впроваджувати нові технології, включаючи технології розумних, мобільних, зелених і безпечних обчислень, брати участь в модернізації та реконструкції комп'ютерних систем та мереж, різноманітних вбудованих і розподілених додатків, зокрема з метою підвищення їх ефективності.
- СК7. Здатність досліджувати, розробляти та обирати технології створення великих і надвеликих систем.
- СК8. Здатність забезпечувати якість продуктів і сервісів інформаційних технологій на протязі їх життєвого циклу.
- СК10. Здатність ідентифікувати, класифікувати та описувати роботу програмно-технічних засобів, комп'ютерних систем, мереж та їхніх компонентів.
- СК11. Здатність обирати ефективні методи розв'язування складних задач комп'ютерної інженерії, критично оцінювати отримані результати та аргументувати прийняті рішення.
- СК12. Здатність вирішувати завдання комп'ютерної інженерії з використанням апаратно-програмної обробки даних, засобів штучного інтелекту, хмарних технологій, Інтернету речей та комп'ютеризованих інформаційно-вимірювальних систем і комплексів.

ПРН - програмних результатів навчання

- РН1. Застосовувати загальні підходи пізнання, методи математики, природничих та інженерних наук до розв'язання складних задач комп'ютерної інженерії.
- РН2. Знаходити необхідні дані, аналізувати та оцінювати їх.
- РН3. Будувати та досліджувати моделі комп'ютерних систем і мереж, оцінювати їх адекватність, визначати межі застосовності.
- РН4. Застосовувати спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки у сфері комп'ютерної інженерії, необхідні для професійної діяльності, оригінального мислення та проведення досліджень, критичного осмислення проблем інформаційних технологій та на межі галузей знань.
- РН7. Вирішувати задачі аналізу та синтезу комп'ютерних систем та мереж.
- РН8. Застосовувати знання технічних характеристик, конструктивних особливостей, призначення і правил експлуатації програмно-технічних засобів комп'ютерних систем та мереж для вирішення складних задач комп'ютерної інженерії та дотичних проблем.
- РН9. Розробляти програмне забезпечення для вбудованих і розподілених застосувань, мобільних і гібридних систем.
- РН10. Здійснювати пошук інформації в різних джерелах для розв'язання задач комп'ютерної інженерії, аналізувати та оцінювати цю інформацію.
- РН11. Приймати ефективні рішення з питань розроблення, впровадження та експлуатації комп'ютерних систем і мереж, аналізувати альтернативи, оцінювати ризики та імовірні наслідки рішень.
- РН12. Вільно спілкуватись усно і письмово українською мовою та однією з іноземних мов (англійською, німецькою, італійською, французькою, іспанською) при обговоренні професійних питань, досліджень та інновацій в галузі інформаційних технологій.
- РН14. Розробляти високоефективні комп'ютерні системи з використанням сучасних апаратних засобів, зокрема, мікроконтролерів, мікрокомп'ютерів, програмованих логічних інтегральних схем, багатоядерних процесорів.

5. Опис навчальної дисципліни

5.1. Загальна інформація

Назва навчальної дисципліни <i>OK7 IoT технології для кіберфізичних систем</i>												
Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість			Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	змістових модулів	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна	1(5)	2(10)	5	150	2	15	-	-	30	105	-	Іспит
Заочна	1(5)	2(10)	5	150	2	4	-	-	8	138	-	Іспит

Примітка. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 0,43 ((15+30)/105);
для заочної форми навчання – 0,09 ((4+8)/138).

5.2. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	Денна форма						Заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 1. CPS та IoT як основа Industry 4.0.												
Тема 1. Основні принципи організації та функціонування екосистем IoT та CPS	18	2	-	4	-	12	18	0,5	-	1	-	16,5	
Тема 2. Системний підхід до аналізу та синтезу структур IoT та CPS	20	2	-	4	-	14	20	0,5	-	1	-	18,5	
Тема 3. Обробка даних в CPS	17	2	-	4	-	11	17	0,5	-	1	-	15,5	
Тема 4. Математичне та інформаційне забезпечення технологій IoT та CPS	20	2	-	4	-	14	20	0,5	-	1	-	18,5	
Разом за змістовим модулем 1	75	8	--	16	-	51	75	2	-	4	-	69	
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 2. IoT технології в проблемах синтезу та аналізу CPS.												
Тема 5. Сучасна елементна та технологічна база для CPS та IoT	18	2	-	4	-	12	18	0,5	-	1	-	16,5	

Тема 6. Інтерфейси відкритих систем та мережевих протоколів IoT	20	2	-	4	-	14	20	0,5	-	1	-	18.5
Тема 7. Спеціалізовані програмні пакети для моделювання та синтезу IoT та CPS	17	2	-	2	-	13	17	0,5	-	1	-	15.5
Тема 8. IoT та масштабованість CPS	20	1		4		15	20	0,5		1		18.5
Разом за змістовим модулем 2	75	7	--	14	-	54	75	2	-	4	-	69
Усього годин	150	15	-	30	-	105	150	4	-	8	-	138

5.3. Тематика лабораторного практикуму

№	Назва теми (завдання)	Кількість годин
1	Особливості структурної та функціональної синергії IoT та CPS (Практична робота)	4
2	Багатоконтурна взаємодія кібернетичного та фізичного простору в моделі КФС/IoT. Оцінка обчислювальних ресурсів (Семинар)	4
3	Модуль ESP32 в проектах КФС/IoT. Середовище розробки програмного забезпечення IoT Development Framework (Лабораторна робота № 1)	4
4	Створення локальної мережі WiFi на основі модуля ESP32 (Лабораторна робота № 2)	4
5	Застосування стеку протоколів TCP/IP для передачі даних через Wi-Fi у вбудованих системах LWIP. Технологія сокетів (Лабораторна робота № 3)	4
6	Застосування ESP32 для роботи з сенсорами у проектах КФС/IoT. Розширювач GPIO PCF8574 для сенсорних мереж (Лабораторна робота № 4)	4
7	Методологія реалізації комплексних проектів КФС/IoT (Лабораторна робота № 5)	6
	Разом	30

Примітка. Методичні рекомендації та завдання до лабораторних робіт доступні на інтернет-ресурсах: <https://github.com/playelek/pinout-doit-32devkitv1>, <https://github.com/me-no-dev/ESPAsyncWebServer>.

Апаратне і програмне забезпечення для виконання лабораторних робіт: базовий модуль, середовище розробки програмного забезпечення (SDE) Espressif IoT Development (Esp-IDF) або Arduino IDE.

5.4. Зміст завдань для самостійної роботи

№	Назва теми	Кількість годин
1	Застосування системного підходу для вирішення синергетичної задачі технологій Інтернету речей та кіберфізичних систем	6
2	Застосування інших моделей і технологій (системи масового обслуговування (СМО), мережі Петрі (МП), тощо) для опису задачі аналізу і синтезу CPhS системи для відповідної області застосування	6
3	Методи дослідження та вибору цільової функції для задачі синтезу CPhS.	6
4	Обґрунтування методів комунікації та передачі даних для технологій IoT	6
5	Оцінка необхідних обчислювальних ресурсів та їх розподіл між компонентами системи CPhS.	6
6	Обґрунтування необхідності і доцільності застосування паралельних, хмарних, туманних обчислювальних технологій та ресурсів.	6
7	Визначення доцільності та можливостей застосування принципів самоорганізації у процесі реалізації CPhS та IoT систем.	6
8	Особливості визначення та вивчення базових вимог до математичних моделей та функціональних алгоритмів CPhS та IoT відповідно до їх сфери застосування.	6
9	Методи оцінювання інформаційного потоку даних і команд у системі CPhS – IoT.	6
10	Визначення доцільності та можливостей етапів моделювання обробки інформації на різних рівнях багаторівневих моделей CPhS та IoT.	6
11	Огляд сучасних мікропроцесорних компонентів та технічних рішень модулів, пристроїв та систем для вирішення завдань синтезу CPhS та IoT на різних рівнях моделі та відповідно до їх областей застосування: компанії Semiconductor Technology (ST), AD, Atmel та ін	6
12	Аналіз розвитку мікроконтролерів з ядром ARM і 32- або 64-бітною архітектурою. Модулі та платформи на їх основі.	6
13	Огляд програмованих логічних середовищ CPLD, FPGA.	6
14	Інтерфейси IR, Bluetooth для локальних мереж.	5
15	Сенсорні мережі, протоколи фізичного рівня.	5
16	Інтерфейси відкритих систем та протоколів зв'язку та передавання даних за технологіями IoT & CPhS.	5
17	Загальний огляд спеціалізованих пакетів програмного забезпечення для моделювання та синтезу IoT та КФС.	6
18	Пакети програмного забезпечення проектування апаратних засобів від розробників програмованих середовищ компаній Altera, Xilinx та інших.	6
	Разом	105

6. Система контролю та оцінювання

Засобами оцінювання та демонстрування результатів навчання є

- контрольні роботи;
- усне опитування;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- завдання на лабораторному обладнанні.

Формами поточного контролю рівня знань є усна та письмова відповідь студента при захисті виконаних лабораторних робіт, кількість отриманих балів при захисті практикумів, а також письмова відповідь при написанні модульних контрольних робіт.

6.1. Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Критерієм успішного проходження здобувачем освіти підсумкового оцінювання є досягнення ним мінімальних порогових рівнів оцінок за кожним запланованим результатом навчання навчальної дисципліни.

Шкала та критерії оцінювання: національна та ЄКТС (Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система, ECTS)

Оцінка за шкалою ЄКТС	Критерії	Пояснення	Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за національною шкалою
A	Відмінний рівень компетентностей у межах обов'язкового матеріалу, з можливими незначними недоліками	відмінно	90 – 100	відмінно
B	Достатньо високий рівень компетентностей у межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок	дуже добре	80-89	добре
C	В цілому добрий рівень компетентностей із незначною кількістю помилок	добре	70-79	
D	Посередній рівень компетентностей із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності	задовільно	60-69	задовільно
E	Мінімально можливий допустимий рівень компетентностей	достатньо	50-59	
FX	Незадовільний рівень компетентностей, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання	(незадовільно) з можливістю повторного складання	35-49	
F	Дуже поганий рівень компетентностей, що вимагає повторного вивчення дисципліни	(незадовільно) з обов'язковим повторним курсом	1-34	

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)										Підсумковий контроль (іспит)	Сумарна кількість балів
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2						
T1	T2	T3	T4	M1	T5	T6	T7	T8	M2		
5	5	5	5	10	5	5	5	5	10	40	100

T1, T2 ... T8 – теми змістових модулів; M1, M2 – модульні контрольні роботи

6.2. Перелік тем і розподіл максимально можливої кількості балів, які отримують студенти за виконання всіх видів навчальної діяльності

Змістовий модуль 1. CPS та IoT як основа Industry 4.0.

T1. Основні принципи організації та функціонування екосистем IoT та CPS (практикум – 5 балів).

T2. Системний підхід до аналізу та синтезу структур IoT та CPS (семінар – 5 балів).

T3. Обробка даних в CPS (виконання лабораторної роботи №1 – 5 балів).

T4. Математичне та інформаційне забезпечення технологій IoT та CPS (виконання лабораторної роботи №2 – 5 балів).

M1. Модульна контрольна робота №1 – 10 балів.

Змістовий модуль 2. IoT технології в проблемах синтезу та аналізу CPS.

T5. Сучасна елементарна та технологічна база для CPS та IoT (виконання лабораторної роботи №3 – 5 балів).

T6. Інтерфейси відкритих систем та мережевих протоколів IoT (виконання лабораторної роботи №4 – 5 балів)

T7. Спеціалізовані програмні пакети для моделювання та синтезу IoT та CPS (виконання лабораторної роботи №5 – 5 балів).

T8. IoT та масштабованість CPS (виконання лабораторної роботи №5 – 5 балів)

M2. Модульна контрольна робота №2 – 10 балів).

Підсумковий контроль (іспит) – 40 балів: кожен заліковий білет складається з двох теоретичних питань та одного практичного, за теоретичні питання студент може отримати максимально по 12 балів, за практичне завдання 16 балів. **Сумарна кількість балів – 100.**

6.3. Умови зарахування результатів неформальної освіти

Студент, згідно Положення ЧНУ «Про неформальну освіту» може отримати додаткові бали, або бути звільненим від окремих видів роботи з окремих тем, якщо у нього наявні сертифікати про неформальну освіту з проблем, які вивчаються на дисципліні «IoT технології для кіберфізичних систем».

Також, як виконані види роботи з відповідних тем зараховуються студенту бали за наукові публікації у матеріалах науково-практичних конференцій та фахових чи апробаційних виданнях.

7. Рекомендована література

Фахова (основна)

1. Internet of Things for Industry and Human Application. In Volumes 1-3. Volume 1. Fundamentals and Technologies / V. S. Kharchenko (ed.) – Ministry of Education and Science of Ukraine, National Aerospace University KhAI, 2019. - 605p.
2. K. Schwab, *The fourth industrial revolution*. Crown Publishing Group, Division of Random House Inc, 2017.
3. E. Lee and S. Seshia, "Introduction to Embedded Systems - A Cyber-Physical Systems Approach", *Ptolemy.berkeley.edu*, 2019. [Online]. Available: https://ptolemy.berkeley.edu/books/leeseshia/releases/LeeSeshia_DigitalV1_08.pdf. [Accessed: 05- Jul- 2019].
4. R. D. Sriram, "Toward Internet of Everything: IoT, CPS, and SNSS", *OntologPSMW. Ontologforum.org*, 2019. [Online]. Available: http://ontologforum.org/index.php/ConferenceCall_2015_03_12. [Accessed: 20- Jul- 2019].
5. C. Greer, M. Burns, D. Wollman and E. Griffor, *Cyber-Physical Systems and Internet of Things*. NIST Special Publication 1900-202, 2019, p. 61. Available: <https://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/SpecialPublications/NIST.SP.1900-202.pdf>
6. Воробець Г.І., Воробець О.І., Гордіца В.Е., Пшеничний О.О., Хамула І.С., Бучакчійський В.С. Сучасні технології інтернету речей та кіберфізичних систем в комп'ютерній інженерії: навчальний посібник-практикум / За заг. Ред. доц. Г. І. Воробця) – МОН України, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2022 р. – 108 с.

Допоміжна

7. H. Vorobets and V. Tarasenko, "Self-configuring computer tools in Cyberphysical Systems (Ukrainian)", in *Cyberphysical Systems:: Achievements and Challenges: Proceedings of the Second Science Seminar*, Lviv, 2016, pp. 114-120. Available: <http://195.22.112.37/bitstream/ntb/39386/1/20-114-120.pdf>
8. B. Bagheri, S. Yang, H. Kao and J. Lee, "Cyber-physical Systems Architecture for Self-Aware Machines in Industry 4.0 Environment", *IFAC-PapersOnLine*, vol. 48, no. 3, pp. 1622-1627, 2015. Available: 10.1016/j.ifacol.2015.06.318.
9. N. Suda, "Reconfigurable Architectures and Systems for IoT Applications", Dissertation Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Doctor of Philosophy. Arizona state university, 2016. – 83 p. – N. Suda, *Repository.asu.edu*, 2019. [Online]. Available: https://repository.asu.edu/attachments/content/Suda_asu_0010E_15651.pdf. [Accessed: 20- Jul- 2019].

8. Інформаційні ресурси

1. <https://csn.chnu.edu.ua/about-us/ok-rivni/>
2. <https://csn.chnu.edu.ua/spetsialnist-123-komp-yuterna-inzheneriya-opp-kompyuterna-inzheneriya-magistratura-1-5-r/>
3. <https://csn.chnu.edu.ua/spetsialnist-123-komp-yuterna-inzheneriya-onp-komp-yuterna-inzheneriya-tehnologij-internetu-rechej-ta-kiberfizychnyh-system-magistratura-2-r/>
4. <https://github.com/playelek/pinout-doit-32devkitv1>
5. <https://github.com/me-no-dev/ESPAsyncWebServer>
6. <https://www.eclipse.org/downloads/packages/eclipse-ide-cc-developers/oxygen1a>